

հրատարակութիւնը, աշխարհաբարի վերա-
ծում Մովս. Խորենացիի պատմութեան,
և մանաւանդ «Հայերէն բացատրական
բառարանը» չորս հատոր, որուն համար
ստացած է Սթալինեան մրցանակ՝ պարգե-
ւատրուելով 100 հազար ռուպլիով: Իր գոր-
ծերուն մէջ ամէնէն թանկագինը նկատուած
է այս դժուարին և տքնաջան աշխատու-
թիւնը, որուն համար 1921-էն ի վեր
հեղինակը նուիրուած է բացառապէս՝ հրա-
ժարելով ուսուցչական ասպարէզէն: Սով.
Հայաստանի կառավարութիւնը 1922-ին
համաձայնութեան կու գայ հեղինակին հետ՝
ապահովելով անոր ապրուստը: 1935-ին,
14 տարի վերջ լրացնելով իր գործը կը
յանձնէ Պետհրատին: 1942-ին լոյս կը
տեսնէ Ա. հատորը ընտիր թուղթի վրայ և
հին ուղղագրութեամբ:

19. - ՊԱՅՅԵՆԳՈՒՆ ԿՈՆՍՏԱՆԴԻՆ ՆԻԿՈ- ԼԱՅԵԻԶ

Բնարանական-մաթեմատիքական գիտու-
թիւններու գծով ստացած ակադեմականի
տիտղոսը: Ազգով ռուս, կը դասախօսէ
Հայաստանի Պետական Հաստատութիւննե-
րու մէջ: Ունի հրատարակութիւններ Հա-
յաստանի մասին:

20. - ՏԵՐՏԵՐԵԱՆ ԱՐՄԵՆ ՅԱՐՈՒԹԻՆԻ

Հասարակական գիտութիւններու գծով
անուանուած ակադեմական. հմուտ ազգային
գրականութեան, ուսուցչապետ Պետական
Համալսարանի մէջ քսան տարիէ վեր: Հե-
ղինակ է բազմաթիւ ուսումնասիրութիւն-
ներու նուիրուած արդի հայ գրականութեան
գէմքերուն՝ Շանթի, Շիրվանզադէի, Վ.
Տէրեանի, Մուրացանի, Աշիշանի, Թումա-
նեանի, Էւայնի, և ուրա գրող՝ Քրիստի և
Բրիւսովի, եւայն: Վերջերս լոյս տեսաւ իր
«Հայ Կլասիկները» մեծահատոր աշխա-
տութիւնը: Պարբերաբար կը հրատարա-

կուին միշտ իր գործերը Ակադ. Գիտական
Տեղեկագիրներուն մէջ:

21. - ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԼԵՒՈՆ ԱՆԴՐԵԻ

Ակադեմական անուանուած կենսաբանա-
կան գիտութիւններու գծով: Անուանի բժըշ-
կապետ է, որ երկար տարիներէ ի վեր կը
դասախօսէ բժշկական բարձրագոյն Հաս-
տատութեան մէջ: Ուսումնասիրած է միջնա-
դարեան հայ բժշկութեան պատմութիւնը,
որու մասին գրած է մեծ աշխատութիւն մը
հայ և ռուս լեզուներով՝ վեր հանելով բազ-
մաթիւ հայ բժիշկներու անուններ և անոնց
գործունէութիւնը: Հրատարակած է հմտա-
լից ընդարձակ բժշկական դասագրքեր ու-
սանողութեան համար: Պարբերաբար կը
կարդայ զեկոնցումներ գիտական համախմ-
բումներու առթիւ՝ իր կատարած քննու-
թիւններու մասին:

22. - ՕՐԲԵԼԻ ՅՈՎՍԵՓ ԱԲԳԱՐԻ

Հասարակական գիտութիւններու գծով
անուանուած ակադեմական: Իսկական ան-
դամ է նաեւ ՍՍՌՄ. Գիտութիւններու Ակա-
դեմիային, և նախագահ Հայկական Ակադե-
միային, և միանգամայն տնօրէն Լենին-
կրատի համաշխարհային «Էրմիթաժ» թան-
գարանին: Նախ քան Սովետական Միու-
թիւնը՝ եղած է Անիի պեղումներուն մաս-
նակից Ակադ. Ն. Մառի հետ միասին,
ուսումնասիրած է Վանի գաւառին պատմա-
կան հնութիւնները, որոնց մասին ունի
հրատարակուած յօդուածներ: Կատարած է
եւս եւրոպական լեզուներով ուսումնասիրու-
թիւններ՝ պարսկական և այլ արեւելեան
ժողովուրդներու մշակոյթին վերաբերեալ:
Հմուտ է բազմաթիւ լեզուներու՝ ռուսերէնի,
փրանսերէնի, գերմաներէնի, պարսկերէնի,
վրացերէնի, քրդերէնի, քաղ գրաբարագէտ
է և մեծ հոգեւոր: Պարգեւատրուած է Լե-
նինեան և այլ շքանշաններով:

23. - ՕՐԲԵԼԻ ԼԵՒՈՆ ԱԲԳԱՐԻ

Եղբայրը նախորդին, անուանուած ակա-
դեմական նմանապէս հասարակական գի-
տութիւններու գծով: Իսկական անդամ է
ՍՍՌՄ. Գիտութիւններու Ակադեմիային, և
կը վարէ անոր Փոխ-Նախագահի պաշտօնը:
Մասնագէտ գիտնականի համբաւ կը վայելէ
բնախօսութեան մէջ. իր առաջնորդութեան
տակ բազմաթիւ գիտական աշխատողներ կը

պատրաստուին ամբողջ Սովետական Միու-
թեան համար: Աշխատած է ժամանակին՝
համաշխարհային անուն ունեցող գիտնական
Պաւլովի հետ, և ներկայիս անոր մահէն
վերջ՝ կը ղեկավարէ բնախօսական Հաստա-
տութեան աշխատութիւնները: Գործերը
տպագրուած են եւրոպական լեզուներով՝ թէ՛
առանձին և թէ՛ պարբերաթերթերու մէջ:

Հ. Մ. Ճ.

ՓՐՈՓ. Գ. ԱԲՈՎ՝ ՏԵՍՈՒՉ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՁԵՌԱԳՐԱՅ

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ

Փրոֆ. Գ. Աբով ծնած է Թիֆլիս 1897-ին.
միջնակարգ վարժարանի ուսումնները կա-
տարած է և աւարտած Թիֆլիսի Ներսէսեան
վարժարանին մէջ: 1922-1924 ի շրջանին
կատարելագործած է իր զարգացումը Մոս-
կուայի Առաջին Պետական Համալսարանին
մէջ: Աւելի ուշ 1931-1934 թուականներուն
յաճախած է և աւարտած Մոսկուայի Ու-
սուցչապետութեան գիտական բարձր Հաս-
տատութիւնը: Այնուհետեւ մասնակցած է
Հայաստանի մէջ գիտական աշխատանքնե-
րու. ընտրուած է զանազան անգամներ
գրական կազմակերպութեան պատասխա-
նատու ղեկավար Քարտուղար 7-8 տարի-
ներու ընթացքին: Հրատարակած է բա-
նաստեղծութիւններ, պատմուածքներ ա-
ռանձին գրքոյկներով և Սովետական զրեթէ
բոլոր հայերէն թերթերուն մէջ: Վարած է
վարչական պաշտօններ ալ, եղած է տեղա-
կալ Լուսաւորութեան Նախարարին: Ներ-
կայիս Հայ Չեռագրաց Մատենադարանին
տեսուչն է:

Հայաստանի Համալսարաններուն և Պե-
տական Ինստիտուտներու մէջ սկսած է
դասախօսել 1930-էն ի վեր հին հայ դասա-

կան գրականութեան պատմութիւնը, գրա-
գիտութիւն, բանաստեղծական արուեստն ու
տաղաչափութիւնը, և ուրա գրականութեան
պատմութիւնը:

Ակադ. Մանուկ Արեղեանի հետ միասին
կազմած է «Ստուենցի Գաւիթ» ժողովրդա-
կան վէպին համահաւաք բնագիրը: Գրած է
ուսումնասիրութիւն մը Սայեաթ-Նովայի
կեանքին ու գործունէութեան մասին «Սիրոյ
և արգարութեան մեծ երգիչը» տիտղոսի
տակ: Ստացած է «Արուեստի վաստակաւոր
գործիչ» տիտղոսը:

Հայրենական պատերազմի շրջանին՝ հրա-
տարակած է իր բանաստեղծութիւններուն
և պատմուածքներուն ժողովածուն, որոնց
նիւթը կը կազմէ հայ ժողովուրդի պայքարը
փաշականութեան դէմ:

Ներկայիս իր ղեկավարութեան տակ,
վերջին հինգ վեց տարիներուն՝ ձեռագրական
ուսումնասիրութիւնները, հրատարակու-
թիւնները լայն ծաւալով սկսած են արդիւ-
նաբերուիլ, և համախմբուած են գիտնական
ուժեր՝ ծրագրուած աշխատութիւններ կա-
տարելու համար: Ինքը միանգամայն է
Չեռագրատան Գիտական-Խորհուրդին Նա-

խաղաղ: Դէպի Ս. Ղազար կատարած ճամբորդութեան նպատակներէն մէկն էր նաեւ ծանօթանալ շարք մը մատենագիրներու գրչագիրներուն, որոնց ուսումնասիրութեան նուիրուած են Հայաստանի բանասէրները, այսպէս Եղիշէի, Փ. Բիւզանդի, Շիրակացիի, Գ. Նարեկացիի, և այլ գրչագիրներու, որ կը գտնուին Ս. Ղազարու Մատենադարանին մէջ: Քննութիւններ կատարեց նաեւ Հայ Թատրոնի պատմութեան վերաբերեալ աղբիւրներու և նիւթերու, վեճերի Մարչիանա գրատան ձեռագիրներուն, գլխաւորապէս «Հոփսիմէ» թատրերգութեան, և Վատիկանի հայ ձեռագիրներու՝ լուսանկարելով զանոնք:

Փրոֆ. Գէորգ Աբով, բուռն և խնամոտ աշխատող մըն է, հմուտ ազգային պատմութեան և մատենագրութեան, կը մաղթենք որ իր գործունէութիւնը միշտ աւելի մեծ և օգտակար արդիւնքներ տայ նկատմամբ նախնեաց մեզի թողած գրական ժառանգութեան ուսումնասիրութիւններու և հրատարակութեան:

Յաջորդ յօդուածը, զոր կ'արտատպենք «Սով. Հայաստան»-էն՝ իր գրութիւնն է, ուր լրիւ տեղեկութիւն կու տայ Հայաստանի Կառավարութեան թափած ջանքերուն՝ նըկատմամբ Հայ Ձեռագիրներու պահպանումին, դասաւորումին և ուսումնասիրութեան:

ԽՄԲ.

ՀԱՅ ԿՈՒՆՏՈՒՐԱՅԻ ՄԵԾ ԳԱՆՁԱՐԱՆԸ

Այսօրուայ և հետագայ դարերի հայ սերունդները՝ իրենց նախնիների հերոսական անցեալ ու մեծ կուլտուրան ճանաչելու համար՝ շարունակ պէտք է դիմեն մեր ազգային հպարտութիւնը կազմող հին ձեռագրերին:

Ամէն մի հայ երախտագիտութեան զգացումով պէտք է յիշի, որ Սովետական Իշխանութիւնը կործանումից ու բնաջնջումից փրկելով հայ ժողովրդի ֆիզիկական գոյութիւնը, փրկեց նաեւ մեր անցեալի կուլտուրական սքանչելի ժառանգութիւնը, այդ թւում նաեւ հայկական հին ձեռագրերը:

Սովետական Հայաստանի կառավարութիւնը իր հաստատման առաջին օրերից յատուկ խնամք տարաւ մեր հնագրեան Մատենադարանի պահպանման համար և ծաւալեց մեր ձեռագրերի հաւաքման և ուսումնասիրութեան գործը: 1914 թուի 4660 ձեռագրերի և 1920 թուի վեց հազարի չափ ձեռագրերի համեմատութեամբ Ժողկոմսովետին կից Պետական Մատենադարանի

մէջ այսօր կենտրոնացուած են 9242 հայկական ձեռագրեր, հին ձեռագրերի 3500-ից աւելի պատառիկներ ու պահպանակներ, ինչպէս նաեւ հայ ժողովրդի անցեալին վերաբերող 200,000-ի չափ արխիւային վաւերագրեր:

Եթէ նկատի ունենանք, որ ամբողջ աշխարհի այլ և այլ թանգարաններում գտնուող հայկական հին ձեռագրերի թիւը հասնում է 20,000-ի, ապա միանգամայն պարզ կը լինի, որ Հայաստանի Պետական Ձեռագրատունը պարունակում է այդ ձեռագրերի խոշորագոյն տոկոսը և հայ ժողովրդի կուլտուրական ժառանգութեան մեծագոյն ու անփոխարինելի գանձարանն է:

Մեր Ձեռագրատան դարակներից հայ անցեալի մասին իրենց սքանչելի ոճով անմուռանալի դրուագներ են պատմում Ղազար Փարպեցին, Փաւստոս Բուզանդը, Մովսէս Խորենացին, Ոսկերեքան, Եղիշէն, Ղևոնդ պատմագիրը, Թովմա Արծրունին, Ստեփա-

նոս Օրբէլեանը և բազմաթիւ այլ անմահ պատմագիրներ, որոնց գործերը մեր Մատենադարանում պահպանուում են բազմաթիւ վարիանտներով:

Իրենց հնամենի էջերից այստեղ գիտաշխատողներին մատչելի են դառնում մեր իմաստուն փիլիսոփաներ՝ Եզնիկ Կողբացին, Դաւիթ Անյաղթը, Գրիգոր Մագիստրոսը, Յովհան Որոտնեցին և շատ ուրիշներ:

Մատենադարանում իրենց գործերով նուրից վերակենդանանում են եօթերորդ դարու նշանաւոր մաթեմատիկոս գիտնական Դիւրակացին, մեր միջնադարեան պարծանք Մխիթար Հերացին, Ամիր Գովլաթը, յայտնի են դառնում մեր քիմիայի, բնագիտութեան, աշխարհագրութեան և այլ բնագաւառների վերաբերեալ գիտական աշխատութիւնները:

Մատենադարանի դարակներից իջնում ու նոր թափով հնչում են մեր միջնադարեան նոր բանաստեղծների, տաղերգուների անուշ մեղեդիները, Նարեկացու, Ֆրէկի, Երզնկամեղի, Սաթաղի, Քուչակի, Նաղաշի, Գրիգոր-Նոսիսի դիւթական բանաստեղծութիւնները և հինգհարիւր քսանից աւելի այլ թիւնները և հինգհարիւր քսանից ստեղծ հայ բանաստեղծների ու երգիչների ստեղծագործութիւնները: Իրենց գունագեղ և ծագործութիւնները փայլում են և հայ զմայելի նկարներով փայլում են և հայ մանրանկարչութեան մեծ վարպետները:

Մեր կուլտուրայի պատմութեան մի անսպառ գանձարան է Մատենադարանը, որի ուսումնասիրութեամբ զբաղւած են Սովետական Հայաստանի գիտնականների աւագ և երիտասարդ սերունդները:

Մատենադարանում պահուող ձեռագրերի ուսումնասիրութիւնը առանձնապէս մեծ դարկ է ստացել վերջին տարիների ընթացքում, երբ կազմուեցին մեր բոլոր ձեռագրերի ու արխիւային վաւերագրերի մանրամասն անոտոցիաներն ու թեմատիկ քարտերը:

Մատենադարան մտնող գիտնականը անմիջապէս կարող է գտնել ոչ միայն բոլոր ձեռագրերի անհատական մանրամասն քարտերը, այլ և ցանկացած հեղինակի կամ

նիւթի վերաբերեալ բոլոր ձեռագրերում գտնուող տուեալները, որոնք քարտագրւած են այրենական կարգով:

Մեր կուլտուրական հարստութեան գիտական սխտեմագիտացիայի այս աշխատանքն ի նկատի ունէր նշանաւոր ակադեմիկոս Տառլէն, որը հետազոտական ուսումնասիրութեան նպատակով այցելելով Մատենադարան՝ այցելուների գրքում գրեց հետեւեալը.

«Անջնջելի տպաւորութիւն է թողնում Հայաստանի Մատենադարանը. դէմ առ դէմ կանգնած ես կուլտուրական պատմական մի ժողովրդի, որը և կլասիկական հնագոյն ժամանակներից մինչեւ այժմ համարել է և հաշուում է կուլտուրական ազգերի առաջին շարքերում: Եւ որքան ուրախալի է, որ ժամանակակից հայ սերունդը այսպիսի սիրով ու խնամքով է վերաբերում իր մեծ անցեալին: Շատ արխիւներ այստեղ կարող էին սովորել այնպիսի խելացի ու լրիւ ցուցակներ կազմել, որպիսին թեկուզ հենց այն ցուցակներն են, որոնցմով Մատենադարանի սիրալիր և գիտնական աշխատողները մի քանի րոպէում ինձ համար գտան շատ արժեքաւոր փաստաթղթեր: Իմ երախտիքն ու շնորհակալութիւնն եմ յայտնում նրանց և հիացմունքս՝ նրանց հիանալի գանձարանի հանդէպ:

Ակադեմիկոս Տառլէ

Երեւան

10 յունիս 1944 թ.»

Սովետական Հայաստան ժամանած Քենտուրբերի եկեղեցու աւագ քահանայ Հիւլիետ Ջոնսոնը և նրան ուղեկցող Օքսֆորդի համալսարանի դոցենտ Ա. Թ. Գայը՝ սոյն թւի Յունիսի 18-ին այցելեցին Հայաստանի Մատենադարանը: Մանրամասն դիտելով Մատենադարանը՝ Հիւլիետ Ջոնսոնը և Ա. Թ. Գայը իրենց տպաւորութիւնների մասին «Այցելուների մատենանում» գրեցին հետեւեալը:

«Խորին հետաքրքրութեամբ ես հետեւեցի